

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішення методичної ради університету
28 серпня 2021 року,
протокол № 1.

Перша проректорка, голова методичної ради
університету, кандидатка наук з державного
управління, доцентка

_____ Ірина КОВТУН

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
навчальної дисципліни
«ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»
для підготовки на першому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавр
за спеціальністю 232 Соціальне забезпечення
галузі знань 23 Соціальна робота
за денною формою навчання

м. Хмельницький
2021

РОЗРОБНИК:

Професорка кафедри трудового, земельного та господарського права, кандидатка юридичних наук, доцентка

25 серпня 2021 року

Ірина МИХАЙЛОВА

СХВАЛЕНО

Рішення кафедри трудового, земельного та господарського права
28 серпня 2021 року, протокол № 1

Завідувач кафедри, доктор юридичних наук,
професор

28 серпня 2021 року

Іван КОСТЯШКІН

Декан юридичного факультету, кандидат
юридичних наук

28 серпня 2021 року

Сергій КРУШИНСЬКИЙ

Обліковий обсяг 2,9 ум.др.арк.

ЗМІСТ

Стор.

1.	Структура вивчення навчальної дисципліни	–	2
1.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	–	3
1.2.	Лекції (теми і плани)		4
1.3.	Семінарські (практичні, лабораторні) заняття (- теми і плани занять; - питання, задачі, завдання або кейси для поточного контролю; - методичні рекомендації для підготовки до занять)	–	5
1.4.	Самостійна робота здобувачів вищої освіти (- теми, завдання для самостійної роботи здобувачів вищої освіти; - методичні рекомендації до їх виконання; - питання для самоперевірки)	–	10
1.5.	Індивідуальні завдання (- форми, тематика завдань; - методичні рекомендації до їх виконання)	–	11
1.6.	Підсумковий контроль (-питання для підсумкового контролю; - зразок екзаменаційного білета)	–	12
2.	Схема нарахування балів	–	15
3.	Рекомендовані джерела	–	16
4.	Інформаційні ресурси в Інтернеті	–	37

1. Структура вивчення навчальної дисципліни

1.1. Тематичний план навчальної дисципліни

№ теми	Назва теми	Кількість годин					
		Денна форма навчання					
		Усього	у тому числі				
Лекції	Сем. (прак.)		Лабор.	Ін.зав.	СРС		
1.	Загальні положення системи пенсійного забезпечення	20	6	6	-	-	8
2.	Страховий стаж в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування	16	4	4	-	-	8
3.	Пенсійне забезпечення в солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування	21	6	6	-	-	9
4.	Порядок призначення, перерахунку та виплати пенсії. Відповідальність у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування	16	4	4	-	-	8
5.	Спеціальне пенсійне забезпечення	18	4	4	-	-	10
6.	Недержавне пенсійне забезпечення	14	2	2	-	-	10
	Всього годин:	105	26	26	-	-	53

1.2. Лекції

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин
1.	<i>Загальні положення системи пенсійного забезпечення</i>	6
1.1. 1.2. 1.3. 1.4.	Система пенсійного забезпечення в Україні, її сучасний стан Принципи пенсійного забезпечення. Правовідносини з пенсійного забезпечення: суб'єкти, об'єкт, зміст. Поняття та особливості джерел пенсійного забезпечення.	
2.	<i>Страховий стаж в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування</i>	4
2.1. 2.2. 2.3. 2.4. 2.5. 2.6.	Поняття, ознаки та умови формування страхового стажу. Відмінність страхового стажу від трудового стажу. Значення страхового стажу як підстави виникнення пенсійних правовідносин. Види страхового стажу. Періоди, з яких складається страховий стаж. Порядок та способи підтвердження страхового стажу. Особливості обчислення страхового стажу.	
3.	<i>Пенсійне забезпечення в солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування</i>	6
3.1. 3.2. 3.3. 3.4. 3.5. 3.6. 3.7. 3.8.	Поняття і види пенсій у солідарній пенсійній системі. Пенсія за віком: поняття та ознаки. Види пенсійного забезпечення за віком. Умови призначення пенсії за віком у солідарній пенсійній системі України. Пенсії по інвалідності. Підстави призначення пенсії по інвалідності у солідарній системі пенсійного страхування. Пенсії у зв'язку з втратою годувальника. Умови призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника.	
4.	<i>Порядок призначення, перерахунку та виплати пенсії. Відповідальність у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування</i>	4
4.1. 4.2. 4.3. 4.4. 4.5. 4.6. 4.7.	Порядок подання та оформлення документів для призначення пенсії. Особливості призначення пенсії та підстави відмови у її призначенні. Умови проведення перерахунку пенсій. Загальний порядок виплати пенсії. Припинення виплати пенсії. Відповідальність суб'єктів, що здійснюють виплату і доставку пенсій. Відповідальність Пенсійного фонду, його органів та посадових осіб за порушення у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.	
5.	<i>Спеціальне пенсійне забезпечення</i>	4
5.1. 5.2. 5.3. 5.4.	Поняття та правові ознаки спеціальних пенсій, що передбачені законодавством України. Пенсійне забезпечення окремих категорій осіб. Особливості пенсійного забезпечення військовослужбовців Пенсії за особливі заслуги перед Україною.	

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин
6.	<i>Недержавне пенсійне забезпечення</i>	2
6.1.	Система та принципи недержавного пенсійного забезпечення.	
6.2.	Недержавні пенсійні фонди та їх види.	
6.3.	Особливості укладення та розірвання пенсійного контракту.	
6.4.	Види пенсійних виплат.	
6.5.	Державний нагляд і контроль у сфері недержавного пенсійного забезпечення.	
	Усього	26

1.3. Семінарські заняття

Семінарське заняття 1-3

Тема 1. Загальні положення загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

Питання для усного опитування та дискусії

- 1.1. Система пенсійного забезпечення в Україні та її структура.
- 1.2. Принципи пенсійного забезпечення.
- 1.3. Поняття та види пенсійних правовідносин.
- 1.4. Структура пенсійних правовідносин.
- 1.5. Джерела пенсійного забезпечення.

Практичні завдання

1. Підготуйте проект відповіді на скаргу щодо неподання звітності до управління Пенсійного фонду України.
2. Складіть проект позовної заяви щодо визнання неправомірної відмову управління Пенсійного фонду України щодо нарахування та виплати пенсії за віком на пільгових умовах.
3. Макарчук працює вчителем молодших класів в Ізяславській загальноосвітній школі. Стаж роботи за професією складає 29 років. У вересні 2019 року їй виповнилось 50 років. Окрім того, вона багатодітна матір. Одна виховує п'ятьох дітей. Найстаршому 16 років, молодшому 13 років і наймолодшим (трійня) по 5,5 років.

Чи має право Макарчук вийти на пенсію за вислугу років?

На які види соціального забезпечення може претендувати Макарчук та її діти?

До яких уповноважених органів необхідно звернутись?

4. З березня 2018 року Страхова отримує пенсію за чоловіка на підставі довічної довіреності, оскільки він особа з інвалідністю I групи підгрупи Б внаслідок нещасного випадку на виробництві. Але в березні 2019 року з управління Пенсійного фонду м. Славути прийшов офіційний лист, в якому зазначалось, що оскільки чоловік Страхової вже рік не отримує пенсію самостійно, необхідно переоформити довіреність.

Чи має право Страхова отримувати пенсію чоловіка?

Чи правомірною є така вимога Пенсійного фонду?

Який порядок дій і протягом якого періоду необхідно звернутись до уповноваженого органу Пенсійного фонду?

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: пенсійна система України, принципи пенсійного забезпечення, матеріальні пенсійні правовідносини, процедурні пенсійні правовідносини, процесуальні

пенсійні правовідносини, суб'єкт, об'єкт та зміст пенсійних правовідносин, джерела пенсійних правовідносин.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми здобувачу вищої освіти варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- тенденції розвитку законодавства з пенсійного забезпечення;
- сутність та генеза пенсійних правовідносин;
- загальна характеристика та особливості класифікації джерел пенсійного забезпечення.

Семінарське заняття 4-5

Тема 2. Страховий стаж в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

Питання для усного опитування та дискусії

- 4.1. Поняття, ознаки та умови формування страхового стажу.
- 4.2. Відмінність страхового стажу від трудового стажу.
- 4.3. Значення страхового стажу як підстави виникнення пенсійних правовідносин.
- 4.4. Види страхового стажу. Періоди, з яких складається страховий стаж.
- 4.5. Порядок та способи підтвердження страхового стажу.
- 4.6. Особливості обчислення страхового стажу.

Практичні завдання

1. Проаналізуйте нестрахові періоди, які включаються в страховий стаж.

2. 15 липня 2018 року 51-річному Франкову було встановлено 3 групи інвалідності. У вересні 2018 року він звернувся до управління Пенсійного фонду України в Томашпільському районі Вінницької області за призначенням пенсії по інвалідності. Однак пенсія не була призначена, оскільки не достатньо було страхового стажу (10 років). Проте йому було запропоновано укласти договір про добровільну участь у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування та сплатити мінімальний страховий внесок для призначення пенсії. На підставі договору про добровільну участь у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування від 04 листопада 2018 року за період з 01 лютого 2008 року по 31 серпня 2009 року його загальний страховий стаж на день звернення за пенсією становив 12 років. Після укладення вищевказаного договору він повторно звернувся із заявою про призначення пенсії, яка була йому призначена не з дати встановлення інвалідності, а з дати повторного звернення за призначенням пенсії, з 27 листопада 2018 року.

Чи правомірними є дії управління Пенсійного фонду України в Томашпільському районі Вінницької області?

Яким чином Франков може захистити свої права? Обґрунтуйте свою відповідь.

3. У грудні 2020 року Франко досягла 63 років. Вважаючи, що в неї виникло право на пенсію за віком, вона звернулась до управління Пенсійного фонду для призначення пенсії. Подаючи документи, Горобець пояснила, що протягом 11 років працювала бухгалтером на заводі «Ватра», і ще 6 років перебувала у декретній відпустці, доглядаючи за своїм внуком, тому її загальний стаж становить 17 років, що дає їй повне право вийти на пенсію за віком, оскільки мінімальний страховий стаж становить на сьогодні 17 років. Однак управління Пенсійного фонду відмовило Горобець у призначенні пенсії.

Чи законним є рішення Пенсійного фонду?

Які основні підстави виникнення права на пенсію?

Чи входить період перебування у декретній відпустці до страхового стажу?

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: страховий стаж, трудовий стаж, вислуга років, мінімальна пенсія за віком, трудова книжка.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми здобувачу вищої освіти варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- особливості умов формування страхового стажу;
- способи участі в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- нестрахові періоди, які включаються в страховий стаж.

Семінарське заняття 6-8

Тема 3. Пенсійне забезпечення в солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

Питання для усного опитування та дискусії

- 3.1. Поняття та види пенсій.
- 3.2. Пенсійне забезпечення за віком (загальне та пільгове).
- 3.3. Умови призначення пенсії за віком.
- 3.4. Пенсії по інвалідності: поняття, ознаки та види.
- 3.5. Підстави призначення пенсії по інвалідності.
- 3.6. Пенсії у зв'язку з втратою годувальника.
- 3.7. Умови призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника

Практичні завдання

1. Складіть проект скарги до уповноваженого органу Пенсійного фонду України щодо неправомірно нарахованих штрафних санкцій та пені.

2. Підготуйте проект заяви про призначення (перерахунок) пенсії.

3. Сітніков особа з інвалідністю II групи, отримує пенсію по інвалідності, проживає один в селі Згурівка Київської області. Дружина померла у 2017 році внаслідок ДТП, син та дочка проживають в Білорусії. 18 квітня 2019 року Сітнікову був призначений черговий переогляд. За чотири місяці до цього Сітніков поїхав в гості до дочки, там він серйозно захворів, тому не зміг вчасно повернутися додому. 08 червня 2019 року він звернувся до уповноважених органів щодо переогляду, але йому було відмовлено, а виплату пенсії припинено.

Чи правомірною була така відмова?

До яких уповноважених органів необхідно звернутись Сітнікову?

На яких умовах буде виплачуватися пенсія по інвалідності?

4. У Ранчук п'ятеро дітей. Щодо двох старших сина Петра і дочки Ольги вона була позбавлена батьківських прав, оскільки у 2002 році була позбавлена волі строком на 12 років (ч.1 ст.115 ККУ), на той момент сину було 3 роки, а доньці 1,5 роки. За період перебування в колонії (у 2010 році) у неї народилась трійня, яких після народження забрали в дитячий будинок. У травні 2019 року їй виповнилося 50 років. Ранчук звернулася в місцеве відділення Пенсійного фонду із заявою про призначення пенсії за віком на пільгових умовах, надавши документи: про роботу прибиральницею на заводі (5 рік і 6 місяців); про відбування покарання (12 років); про отримання допомоги по безробіттю (1 рік).

Чи має право Ранчук на пенсію на пільгових умовах?

Які види соціального забезпечення можуть надаватись їй?

5. У 2016 році Лінник вступив до Львівського національного університету ім. І.Франка. Зараз навчається 3 курсі за кошти державного бюджету (отримує стипендію) на денній формі. У 2018 році у нього помер батько, тому окрім стипендії він отримує пенсію по втраті годувальника. У травні 2019 року захворіла його матір, тому для того, щоб підтримувати її матеріально він вирішив працевлаштуватись на роботу.

Чи втратить Лінник право на пенсію по втраті годувальника у разі працевлаштування на роботу?

Чи потрібно повідомляти органи Пенсійного фонду про таке працевлаштування?

Які категорії осіб мають право на пенсію по втраті годувальника?

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: пенсія, пенсія за віком на загальних підставах, пенсія за віком на пільгових підставах, інвалідність внаслідок загального захворювання, інвалідність внаслідок нещасного випадку на виробництві чи професійного захворювання, втрата годувальника, пенсійне забезпечення у зв'язку з втратою годувальника.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми здобувачу вищої освіти варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- особливості реформування пенсійного забезпечення за віком;
- особливості правового регулювання пенсійного забезпечення по інвалідності;
- особливості правового регулювання пенсійного забезпечення у зв'язку з втратою годувальника.

Семінарське заняття 9-10

Тема 4. Порядок призначення, перерахунку та виплати пенсії. Відповідальність у сфері пенсійного забезпечення

Питання для усного опитування та дискусії

- 4.1. Порядок та строки звернення за призначенням пенсії.
- 4.2. Перерахунок пенсії. Особливості індексації пенсійних виплат.
- 4.3. Виплата пенсії та порядок припинення її виплати.
- 4.4. Відповідальність уповноважених суб'єктів за порушення норм пенсійного законодавства.

Практичні завдання

1. Підготуйте проект адміністративного позову щодо перерахунку пенсії за віком.
2. Складіть проект звернення до прокурора щодо витребування довідки, уточнюючої шкідливий характер роботи.

3. У травні 2017 році Іванюк був мобілізований до зони АТО. Приймав участь у бойових діях під м. Щастя, під час яких йому відірвало руку. Після лікування в військовому госпіталі був демобілізований, тому вирішив звернутись до відділення Пенсійного фонду за місцем проживання для призначення пенсії по інвалідності, однак будь-яких документів, які підтверджують його перебування в зоні АТО та участь в боях йому не видають.

Які подальші дії необхідно вчинити Іванюку, щоб підтвердити статус учасника АТО? До яких уповноважених органів необхідно звернутись?

Які види соціального забезпечення згідно чинного законодавства можуть бути надані Іванюку?

4. Мармурова з 2004 року живе та працює в Білорусі. У серпні 2017 року забрала до себе свою маму Іванову, оскільки остання постійно скаржилась доньці на погане самопочуття. В період відсутності пенсіонерки, протягом року, пенсію за довіреністю отримувала її племінниця Карнаух. З вересня 2018 року на пошті відмовляються виплачувати пенсію, однак довіреність для Карнаух була видана строком на три роки.

Чи можна отримувати пенсію за довіреністю?

До якого уповноваженого органу потрібно звернутись і кому (Карнаух, Мармуровій чи Івановій) для того, щоб знову отримувати пенсію Іванової?

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: призначення пенсії, перерахунок та індексація пенсійних виплат, виплата недоотриманої пенсії, припинення та поновлення виплати пенсії, відповідальність уповноважених органів Пенсійного фонду України.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми здобувачу вищої освіти варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- порядок визначення заробітної плати (доходу) для обчислення пенсії;
- індексація та перерахунок пенсій у зв'язку із збільшенням середньої заробітної плати працівників, зайнятих у галузях економіки України, та страхового стажу;
- виплата пенсії у разі виїзду за кордон;
- відповідальність суб'єктів, що здійснюють виплату і доставку пенсій.

Семінарське заняття 11-12

Тема 5. Спеціальне пенсійне забезпечення

Питання для усного опитування та дискусії

- 5.1. Поняття та правові ознаки спеціальних пенсій, що передбачені законодавством України
- 5.2. Пенсійне забезпечення окремих категорій осіб.
- 5.3. Особливості пенсійного забезпечення військовослужбовців.
- 5.4. Пенсії за особливі заслуги перед Україною.

Практичні завдання

1. Підготуйте таблицю відмінностей пенсійного забезпечення прокурорських працівників та військовослужбовців.

2. Напишіть проект відмови уповноваженого органу Пенсійного фонду України у призначенні пенсії військовослужбовцю – учаснику АТО.

3. У 1987 році Копотько була направлена у зону відчуження (Київська область, Чорнобильський район, с.Залісся) та працювала поваром у столовій з 28.06.1987 р. по 16.07.1987 р. згідно довідки підприємства, яке направляло її на роботу. Після повернення додому тяжко захворіла. У 2018 році звернулася в управління Пенсійного фонду за роз'ясненням щодо можливості достроково вийти на пенсію. У Пенсійному фонді їй пояснили, що обов'язковою умовою нарахування пільгової пенсії є наявність довідки підприємства, куди вона була направлена (якщо існує, форма довідки № 122) або довідки архіву, чи комісії з спірних питань ЧАЕС, де вона працювала у вказаний період. У Копотько наявна лише довідка підприємства, яке направляло її на роботу, тому пенсія буде їй призначатись на загальних підставах з досягненням пенсійного віку.

Чи правомірною є відмова управління Пенсійного Фонду?

Які документи підтверджують статус особи, яка постраждала внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС?

На які види соціального забезпечення може претендувати Копотько?

До якого органу необхідно звернутися за їх отриманням?

4. В січні 2016 року внаслідок обстрілів бойовиків в м. Щастя загинув 26-річний український військовослужбовець Гунько. Вже у березні 2016 року до управління Пенсійного фонду м. Львів звернулася сім'я загиблого для призначення пенсії по втраті годувальника. До складу сім'ї входять: батько в віці 55 років, мати у віці 50 років, дружина у віці 25 років (не працює, оскільки зайнята вихованням двох малолітніх дітей – 4 і 2 роки).

Кому із зазначених членів сім'ї повинна бути призначена пенсія, на підставі якого нормативного акту, і в якому розмірі?

На які види соціального забезпечення можуть претендувати члени сім'ї загиблого в АТО?

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: вислуга років, пенсійне забезпечення військовослужбовців, пенсійне забезпечення працівників СБУ, пенсійне забезпечення прокурорів та слідчих прокуратури.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми здобувачу вищої освіти варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- особливості пенсійного забезпечення прокурорських працівників;
- правове регулювання пенсійного забезпечення військовослужбовців.

Семінарське заняття 13

Тема 6. Недержавне пенсійне забезпечення

Питання для усного опитування та дискусії

- 5.1. Сутність і значення недержавного пенсійного забезпечення
- 5.2. Принципи недержавного пенсійного забезпечення.
- 5.3. Суб'єкти недержавного пенсійного забезпечення.
- 5.4. Пенсійні виплати в системі недержавного пенсійного забезпечення.
- 5.5. Порядок та умови участі в недержавному пенсійному забезпеченні.
- 5.6. Державні гарантії учасникам недержавного пенсійного забезпечення.

Практичні завдання

1. Проаналізувати істотні умови пенсійного контракту про здійснення недержавного пенсійного забезпечення.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми, є: недержавне пенсійне забезпечення, пенсійні внески, пенсійний контракт, пенсійні виплати, пенсія на визначений строк, пенсійна виплата, що здійснюється одноразово.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми здобувачу вищої освіти у варто особливу увагу зосередити на таких аспектах:

- особливості недержавного пенсійного забезпечення, що здійснюється пенсійним фондами;
- пенсійний контракт в системі недержавного пенсійного забезпечення;
- особливості створення та функціонування корпоративних і професійних пенсійних фондів.

1.4. Самостійна робота здобувачів вищої освіти

Тема 1. Загальні положення загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

Завдання 1. Скласти аналітичну довідку про розвиток пенсійної системи України.

Завдання 2. Проаналізувати міжнародні угоди про співпрацю в сфері пенсійного забезпечення, виявити їх недоліки та зробити пропозиції щодо удосконалення законодавства.

Питання для самоконтролю

- Які основні риси характеризують сучасну пенсійну систему в Україні?
- Дайте визначення принципів пенсійного забезпечення.
- Дайте характеристику матеріальних, процедурних та процесуальних пенсійних правовідносин.
- Що таке соціальний ризик?
- Яке значення для правового регулювання відносин у сфері пенсійного забезпечення має судова практика?

Тема 2. Страховий стаж в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

Завдання 1. Скласти таблицю відмінностей страхового та трудового стажу.

Питання для самоконтролю

- Як обчислюється страховий стаж?
- Які документи підтверджують стаж?
- Що таке коефіцієнт страхового стажу та як він визначається?
- Яке юридичне значення страхового та трудового стажу?

Тема 3. Пенсійне забезпечення в солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

Завдання 1. Підготувати есе щодо проблем реформування пенсійної системи України та шляхів їх подолання.

Питання для самоконтролю

- Що таке «пенсія»?
- У чому полягають особливості призначення пенсії на пільгових підставах?
- Яке значення мінімального страхового стажу при призначенні пенсії за віком на загальних підставах?
- Назвіть основні ознаки пенсії по інвалідності.
- Чи необхідний страховий стаж для призначення пенсії по інвалідності?
- Кому може призначатись пенсія у зв'язку з втратою годувальника?

Тема 4. Порядок призначення, перерахунку та виплати пенсії. Відповідальність у сфері пенсійного забезпечення

Завдання 1. Зобразити схематично порядок звернення та призначення пенсій.

Завдання 2. З'ясувати особливості юридичних фактів і складів, що породжують, змінюють і припиняють пенсійні правовідносини.

Питання для самоконтролю

- Який порядок звернення за призначенням пенсії?
- Яким чином визначається заробітна плата (дохід) для обчислення розміру пенсії?
- Яким чином проводиться індексація пенсій?
- В яких випадках припиняється виплата пенсії?
- Яка відповідальність наступає у разі порушення пенсійного законодавства?

Тема 5. Спеціальне пенсійне забезпечення

Завдання 1. Написати есе стосовно доцільності спеціального пенсійного забезпечення.

Питання для самоконтролю

- Як ви розумієте поняття «спеціальне пенсійне забезпечення»?
- Хто має право на спеціальне пенсійне забезпечення?
- Як обчислюється розмір пенсії суддів?
- Хто має право на отримання пенсії за особливі заслуги перед Україною?

Тема 6. Недержавне пенсійне забезпечення

Завдання 1. Скласти аналітичну довідку про діяльність недержавних пенсійних фондів на території України

Питання для самоконтролю

- У чому полягає сутність недержавного пенсійного забезпечення;
- Які ви можете назвати принципи недержавного пенсійного забезпечення?
- Які є види недержавних пенсійних фондів?
- Які умови та строки здійснення пенсійних виплат пенсійними фондами?

Самостійна робота здобувачів вищої освіти може передбачати творче завдання спрямоване на пошук шляхів удосконалення законодавства в сфері пенсійного забезпечення. Здобувач вищої освіти готує пояснювальну записку, законопроект про внесення змін до чинного законодавства та порівняльну таблицю. Правила оформлення проектів законів та основні вимоги законодавчої техніки http://static.rada.gov.ua/site/bills/info/zak_rules.pdf

1.5. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання передбачаються у формі рефератів-оглядів. Завдання обирається здобувачем вищої освіти і виконується за ustalеними вимогами.

1.5.1. Основні вимоги до написання рефератів-оглядів

При виконанні індивідуального завдання необхідно взяти до уваги, що реферат (лат. *refereo* – доношу, повідомляю, переказую) – це короткий переказ змісту наукової роботи, книги або вчення, оформлене у вигляді письмової публічної доповіді; доповідь на задану тему, зроблена на основі критичного огляду відповідних джерел інформації (наукових праць, літератури по темі).

Зі свого боку, реферат-огляд складається на основі декількох джерел і зіставляє різні точки зору з досліджуваного питання.

Реферат-огляд, незалежно від теми, містить визначені реквізити: титульна сторінка встановленого зразка, вступ, розділи, висновки, список використаних джерел і додатки (у разі необхідності).

Обов'язково в тексті повинні бути посилання на джерела, що були використані при написанні реферату. Посилання подаються у квадратних дужках з вказівкою номера джерела, за яким воно внесене у список використаних джерел, та сторінки (якщо подається точна цитата або числові дані), наприклад [3, с.8].

Технічні вимоги: текст має бути набраний шрифтом Times New Roman, 14 кеглем через 1,5 інтервали. Поля: верхнє – 2,0 см, нижнє – 2,0 см, лівє – 3,0 см, правє – 1,0 см. Загальний обсяг реферату-огляду – до 15 сторінок формату А4.

1.5.2. Темі рефератів-оглядів

1. Поняття та ознаки пенсії за віком.
2. Інвалідність як підстава виникнення пенсійних правовідносин.
3. Поняття та умови призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника.
4. Зміст пенсійних правовідносин.
5. Особливості відповідальності у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
6. Індєксація та перерахунок пенсій.
7. Пенсійний контракт.
8. Особливості створення та функціонування корпоративних пенсійних фондів.
9. Право на пенсійне забезпечення та його реалізація/
10. Принципи правового регулювання пенсійних правовідносин.
11. Підстави виникнення пенсійних правовідносин.
12. Тенденції розвитку законодавства з пенсійного забезпечення.
13. Поняття та значення страхового стажу.
14. Особливості пенсійного забезпечення суддів.
15. Проблеми пенсійного забезпечення військовослужбовців/
16. Виплата пенсій особам, які перебувають на повному державному утриманні.
17. Особливості пенсійного забезпечення іноземців на території України.
18. Проблеми запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
19. Історія розвитку пенсійного забезпечення.
20. Правовий статус Пенсійного фонду України.
21. Нагляд за додержанням вимог пенсійного законодавства.

1.6. Підсумковий контроль

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі екзамену.

1.6.1. Питання для підсумкового контролю (екзамену)

1. Загальна характеристика системи пенсійного страхування в Україні.
2. Рівні пенсійної системи України.
3. Солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
4. Накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
5. Система недержавного пенсійного забезпечення.
6. Проблеми запровадження рівнів пенсійної системи України.
7. Принципи загальнообов'язкового державного пенсійного соціального страхування.
8. Особи, які підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню.
9. Добровільна участь в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
10. Правовий статус застрахованих осіб.
11. Правовий статус страхувальників.
12. Правовий статус Пенсійного фонду України.
13. Поняття і види пенсій у солідарній пенсійній системі.
14. Поняття пенсії за віком.
15. Обчислення розміру пенсій за віком.
16. Умови призначення пенсії за віком.
17. Розмір пенсії за віком.
18. Мінімальний розмір пенсії за віком.
19. Підвищення розміру пенсії за віком у разі відстрочки часу її призначення.
20. Поняття пенсії по інвалідності.
21. Умови призначення пенсії по інвалідності.
22. Групи інвалідності.
23. Страховий стаж, необхідний для призначення пенсії по інвалідності.
24. Розмір пенсії по інвалідності.
25. Період, на який призначається пенсія по інвалідності.
26. Строк виплати пенсії по інвалідності в разі зміни групи інвалідності або відновлення працездатності.
27. Поняття та умови призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника.
28. Розмір пенсії у зв'язку з втратою годувальника. Зміна розміру пенсії.
29. Період, на який призначається пенсія у зв'язку з втратою годувальника.
30. Призначення однієї пенсії у зв'язку з втратою годувальника на всіх членів сім'ї.
31. Порядок звернення за призначенням (перерахунком) пенсії.
32. Строки призначення пенсії.
33. Порядок визначення заробітної плати (доходу) для обчислення пенсії.
34. Виплати (доходи), що враховуються в заробітну плату (дохід) застрахованої особи для обчислення пенсії.
35. Індксація пенсії.
36. Перерахунок пенсій у зв'язку із збільшенням середньої заробітної плати працівників, зайнятих у галузях економіки України.
37. Перерахунок пенсій у зв'язку із збільшенням страхового стажу.
38. Виплата пенсії.
39. Строки перерахунку та виплати пенсії.
40. Виплата пенсії за минулий час.
41. Виплата пенсії особам, які перебувають на повному державному утриманні.
42. Припинення та поновлення виплати пенсії.
43. Виплата пенсії у разі виїзду за кордон.
44. Виплата недоотриманої пенсії у зв'язку зі смертю пенсіонера.

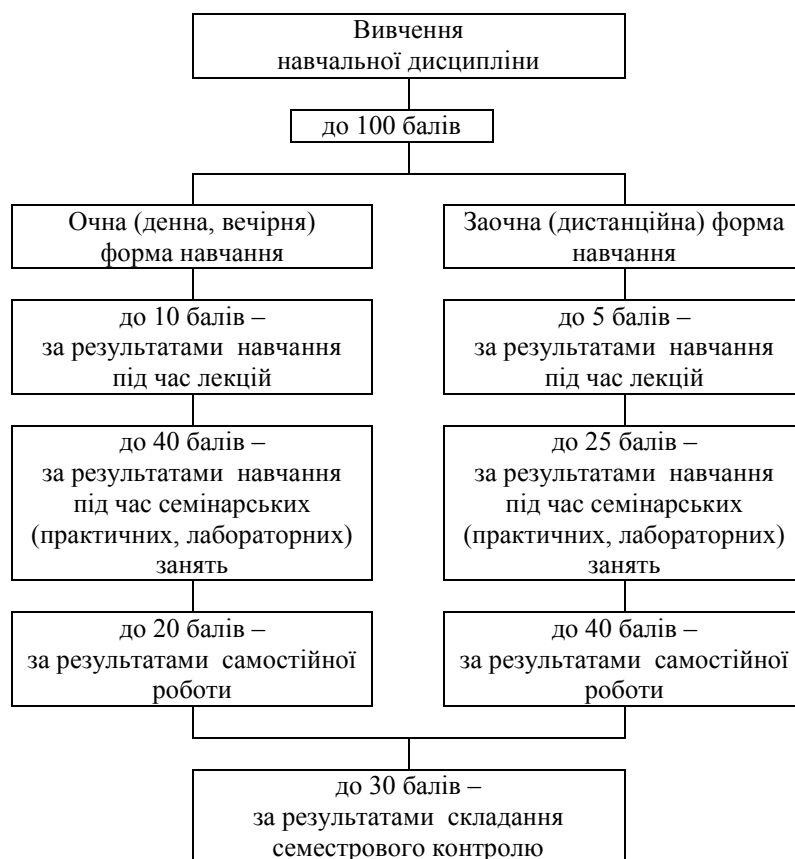
45. Порядок оскарження дій страховальників, виконавчих органів Пенсійного фонду.
46. Відповідальність страховальників, банків, організацій, що здійснюють виплату і доставку пенсій, та їх посадових осіб.
47. Відповідальність Пенсійного фонду, його органів та посадових осіб за порушення у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.
48. Гарантії прав і законних інтересів застрахованих осіб.
49. Поняття та правові ознаки спеціальних пенсій, що передбачені законодавством України.
50. Пенсійне забезпечення суддів.
51. Пенсійне забезпечення прокурорів та слідчих прокуратури.
52. Пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб.
53. Пенсії за особливі заслуги перед Україною.
54. Пенсії за віком на пільгових умовах.
55. Система, принципи та суб'єкти недержавного пенсійного забезпечення.
56. Недержавні пенсійні фонди та їх види.
57. Особливості створення та функціонування корпоративних і професійних пенсійних фондів.
58. Ведення персоніфікованого обліку учасників недержавних пенсійних фондів.
59. Пенсійні внески до недержавних пенсійних фондів.
60. Пенсійний контракт і пенсійна схема.
61. Порядок укладення та істотні умови пенсійного контракту.
62. Дія пенсійного контракту.
63. Поняття і типи пенсійних схем.
64. Види пенсійних виплат.
65. Умови та строки здійснення пенсійних виплат пенсійними фондами.
66. Порядок укладення та оплати договору страхування довічної пенсії за рахунок пенсійних коштів учасника фонду.
67. Пенсія на визначений строк.
68. Пенсійна виплата, що здійснюється одноразово.
69. Державний нагляд і контроль у сфері недержавного пенсійного забезпечення.

1.6.2. Приклад екзаменаційного білету

1. Загальна характеристика системи пенсійного страхування в Україні.
2. Призначення однієї пенсії у зв'язку з втратою годувальника на всіх членів сім'ї.
3. Державний нагляд і контроль у сфері недержавного пенсійного забезпечення.
4. Після закінчення школи Федорко відразу ж вийшла заміж, бо була вагітна, тому до ВНЗ не вступала. У 2009 році вона розлучилась, на той момент її дитині виповнилось два роки і Федорко офіційно влаштувалася менеджером в магазині одягу. Через рік у віці 19 років вона була визнана інвалідом II групи внаслідок загального захворювання. Через п'ять років (11 квітня 2014 р.) інвалідність була знята. У січні 2015 року Федорко звільнилась і переїхала в інше місто, вдруге вийшла заміж, народила ще одну дитину, тому ніде не працювала. 6 вересня 2016 року, повертаючись додому, вона впала і сильно пошкодила ногу. Після операції і тривалого відновного лікування їй була встановлена інвалідність III групи. Другий чоловік пішов від Федорко, залишивши її з двома дітьми.
*Чи має Федорко право на пенсію по інвалідності?
 До якого уповноваженого органу їй необхідно звернутись?
 На які види соціального забезпечення може претендувати Федорко?*

2. Схема нарахування балів

2.1. Нарахування балів з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

2.2. Обсяг балів, здобутих під час лекцій з навчальної дисципліни, обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова.

З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 13 лекційних занять за денною формою навчання.

Отже, здобувач вищої освіти може набрати під час лекцій таку кількість балів:

№ з/п	Форма навчання	К-сть лекцій за планом	Кількість відвіданих лекцій												
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1.	Денна	13	0,8	1,5	2,3	3,1	3,8	4,6	5,4	6,2	6,9	7,7	8,5	9,2	10,0

2.3. З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 13 семінарських занять за денною формою навчання.

За результатами семінарського (практичного, лабораторного) заняття кожному здобувачу вищої освіти до відповідного документа обліку успішності виставляється кількість балів від 0 до 5 числом, кратним 0,5, яку він отримав протягом заняття.

Критерії поточного оцінювання знань наведені у п.4.3.8. Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права (затвердженого 29 травня 2017 року, протокол № 14).

2.4. Перерозподіл кількості балів в межах максимально можливої кількості балів за самостійну роботу та виконання індивідуальних завдань, наведено в наступній таблиці:

№ з/п	б тем	Номер теми						Усього балів
		1	2	3	4	5	6	-
1.	Максимальна кількість балів за самостійну роботу	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	15
2.	Максимальна кількість балів за індивідуальне завдання	5						5
	Усього балів	-						20
1.	Максимальна кількість балів за самостійну роботу (творче завдання)	20						20

3. Рекомендовані джерела

Тема 1

1. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення України: навчальний посібник / М.Д. Бойко. 3-тє вид., доп. і перероб. К.: Атіка, 2006. 380 с.
2. Безугла В. О. Соціальне страхування. навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 208 с.
3. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України: навчальний посібник 2-ге вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2008. 668 с.
4. Бурка А. В. Накопичувальна система як індикатор ефективності пенсійного забезпечення в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». Випуск 3. Том 1 2016. С. 108-112.
5. Віденський Міжнародний план дій з проблем старіння від 06.08.1982 р. URL: <http://ua-info.biz/legal/basebi/ua-hmwqvt.htm>
6. Горбатенко О. В. Правовідносини із загальнообов'язкового державного пенсійного страхування : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 Трудове право; право соціального забезпечення. О., 2011. 20 с.
7. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_062
8. Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий) від 06.11.1990 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_329
9. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015
10. Зайчук О. Правові засади діяльності Пенсійного фонду України. *Право України*. 2004. № 8. С. 49-52.
11. Кобзева С. И. Источники права социального обеспечения России: монография М. : Проспект, 2009. 264 с.
12. Колеснік-Омельченко Т. В. Докази при обчисленні спеціального стажу. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Сер. Право. 2006. Вип. 7. С. 81–87.
13. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

14. Коробенко Н.П. Особливості реформування пенсійних правовідносин в умовах незалежності Української держави. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 1. С. 125-128.
15. Коробенко Н.П. Поняття пенсійних правовідносин у контексті сучасної пенсійної реформи. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 12. С. 170-173.
16. Кравчук Т.В. Пенсійне забезпечення у разі втрати годувальника у солідарній пенсійній системі України: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: 12.00.05. — Одеса, 2008. 20 с.
17. Мельниченко О. А. Проблеми та перспективи поліпшення пенсійного забезпечення населення України. *Актуальні проблеми державного управління*: зб. наук. пр. X. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2011. № 1 (39). 436 с.
18. Михайлова І. Ю. Окремі проблеми застосування пенсійного законодавства територіальними органами Пенсійного фонду України. *Актуальні проблеми юридичної науки* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Дев'ятнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 23 жовтня 2020 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. 553 с.
19. Михайлова І. Ю. Поняття та умови пільгового пенсійного забезпечення *Університетські наукові записки*. 2016. № 3. С.257-264
20. Михайлова І. Ю. Проблеми забезпечення соціальної справедливості в солідарній пенсійній системі України. *Журнал східноєвропейського права*. № 13. 2015. – С.109-114.
21. Михайлова І. Ю. Поняття та види спеціального стажу / *Актуальні проблеми юридичної науки*: збірник тез Міжнародної наукової конференції «П'ятнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 21-22 жовтня 2016 року): у 2-х частинах. Частина перша. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. С.212-214
22. Михайлова І. Ю. Розвиток пенсійного забезпечення в Україні в період становлення радянської влади : критичний аналіз. *Держава і право*. Збірник наукових праць. Серія Юридичні науки. Випуск 74 Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2016. С. 326–336.
23. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16.12.1966 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_042.
24. Міщук Г. Структурне регулювання внесків на пенсійне забезпечення в умовах трансформації пенсійної системи України. *Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України*: наук. журнал. 2010. Т. : Екон. думка. Вип. 15. С. 88-91.
25. Орловський О.Я. Правова природа пенсії. *Науковий вісник Чернівецького університету*: Збірник наукових праць. Вип. 273: Правознавство. Чернівці: Рута, 2005. С. 63-66.
26. Основи законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14.01.1998 р. № 16/98 *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 23 Ст. 121.
27. Осовий Г. В., Максимчук В. С Актуальні питання модернізації пенсійної системи України. *Актуальні питання удосконалення законодавства про працю та соціальне забезпечення* : тези доп. та наук. повідомл. учасників VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 29 верес. 2017 р.) / за ред. В. В. Жернакова. Харків : Право, 2017. С. 378-385.
28. Пенсійне забезпечення в Україні та Білорусі: історія становлення і перспективи розвитку : монографія / за ред. Михайла Шумила, Ірини Комоцької. Київ: Ніка-Центр, 2018. 516 с.
29. Пенсійне забезпечення : підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін.; за ред. О. М. Ярошенка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2017. 308 с.
30. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14. Ст. 112.
31. Постовалова Т. А. Особенности координации законодательства по социальному обеспечению в Содружестве Независимых Государств. *Право. бу*. 2012. 3 С. 181–190.
32. Право социального обеспечения в Украине: учебник / под.общ.ред. Л.И. Лазор, С.Н. Прилипко, О.Н. Ярошенко. Луганск : ООО «Виртуальная реальность», 2010. 456 с.

33. Право соціального забезпечення в Україні: підручник / за заг. ред. М. І. Іншина, С. М. Прилипка, О. М. Ярошенка. Х. : Видавництво «ФІНН», 2009. 434 с.
34. Правове регулювання пенсійного забезпечення за віком у солідарній пенсійній системі України: монограф. / І.Ю. Михайлова; наук. ред. Н.М. Хуторян. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2013. 188 с.
35. Прийменко О. С. Пенсія в разі втрати годувальника як об'єкт правовідносин. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО»*. Випуск 22. 2014. С. 106-111.
36. Прилипка С. До питання матеріального забезпечення пенсіонерів в умовах ринкової економіки. *Держава і право* : Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 23. К. : Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2004. 672 с.
37. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій: Закон України від 03.11.2017 р. № 2148-VIII *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 40-41. Ст. 5.
- Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 48. Ст. 409
38. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю: Закон України від 18.05.2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 33-34. Ст. 404
39. Про допомоги по інвалідності, по старості і у зв'язку з втратою годувальника: Конвенція 29.06.1967 р. № 128 URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_326
40. Про жертви нацистських переслідувань: Закон України від 23.03.2000 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 24. Ст.182
41. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 49-51. Ст. 356.
42. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03. 2000 р. *Офіційний Вісник України*. 2000. № 13. Ст. 505.
43. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 24. Ст. 243.
44. Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні : Закон України від 27.03.2014 р. № 1166-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 20-21. Ст.745.
45. Про затвердження плану заходів із запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування на 2017-2018 роки: Розпорядження КМУ від 11.10.2017 р. № 723-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 198
46. Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України : Постанова КМУ від 23.07.2014 р. № 280 *Офіційний Вісник України*. 2014. № 60. Ст. 38
47. Про затвердження Порядку нарахування та сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за деякі категорії застрахованих осіб: Постанова КМУ від 02.03.2011 р. № 178. *Офіційний Вісник України*. 2011. № 16. Ст. 666
48. Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» : Постанова правління ПФУ від 30.01.2007 р. № 3-1. *Офіційний вісник України*. 2007. № 13. Стор. 46. Стаття 48.
49. Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» : Постанова правління Пенсійного фонду України від 25.11.2005 р. № 22-1. *Офіційний Вісник України*. 2005. № 52. Ст. 3383.
50. Про затвердження Порядку проведення перерахунку пенсій, призначених відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» : Постанова КМУ від 13.02.2008 р. № 45. *Офіційний вісник України*. 2008. № 12. Ст.19.
51. Про затвердження пропорцій розподілу єдиного внеску на загальнообов'язкове державне

- соціальне страхування: постанова КМУ від 26.11.2014 р. № 675 *Офіційний Вісник України*. 2014. № 97. Ст. 67.
52. Про затвердження списків виробництв, робіт, професій, посад і показників, зайнятість в яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах: Постанова КМУ від 24 червня 2016 р. № 461. *Офіційний Вісник України*. 2016. № 60. Ст. 15.
 53. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України від 08.07.2011 р. № 3668-VI *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 12-13. Ст. 82.
 54. Про індексацію грошових доходів населення : Закон України від 03.07.1991 р. № 1282-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 42. Ст. 551.
 55. Про мінімальні норми соціального забезпечення: Конвенція від 28.06.1952 р. № 102 URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_011
 56. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 47-48. Ст. 372.
 57. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16.12.1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 4. Ст. 18.
 58. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. № 2694- XII *Відомості Верховної Ради України*. 1992. №49. Ст. 668.
 59. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 29. Ст. 543
 60. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 5.11.1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 3. Ст. 10.
 61. Про передачу органам Пенсійного фонду України функції з призначенням і виплати пенсії деяким категоріям громадян : Постанова КМУ від 02.11.2006 р. № 1522 *Офіційний Вісник України*. 2006. № 44. Ст.126.
 62. Про підвищення престижності шахтарської праці: Закон України від 2.09.2008 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 42-43. Ст.293
 63. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 38. Ст. 348.
 64. Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні: Закон України від 17.04.1991 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. №15. Ст.88
 65. Про соціальний захист дітей війни: Закон України від 18.11.2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 4. Ст.94
 66. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993. р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 45 Ст. 298
 67. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 01.04.1991 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 16. Ст. 200
 68. Про упорядкування структури та умов грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб : Постанова КМУ від 07.11.2007 р. № 1294 *Офіційний вісник України*. 2007. № 86. Ст.12
 69. Проблеми застосування трудового та пенсійного законодавства: монографія / Н.М. Хуторян, Я.В. Сімутіна, М.М. Шумило та ін. К.: Ніка-Центр, 2015. 316 с.
 70. Скоробагатько А. В. Пенсійне законодавство:ефективність його норм. *Ефективність норм права*. Зб. наук. праць. Матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17 лист. 2016 р.) / за заг.ред. Н. М. Пархоменко, М. М. Шумила, І. О. Ізарової . Київ: Ніка-Центр, 2016. С. 403-406.
 71. Сташків Б. Судовий порядок встановлення фактів, що мають юридичне значення для пенсійного забезпечення. *Соціальний захист*. 1996. № 4. С. 57-64.
 72. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Загальна частина : навчальний посібник. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2016. 692 с.
 73. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Особлива частина: навчальний посібник. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2018. 1092 с.

74. Ткаченко Л. Проблеми цільового використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування та можливості зниження страхових тарифів в Україні. *Україна: аспекти праці*. 2006. № 8. С. 21-26.
75. Ткачук І.М. Облік і контроль в органах Пенсійного фонду України : теорія та практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.09 / І.М. Ткачук. Київ, 2008. 20 с.
76. Хартия пожилых людей, принята постановлением № 11-15 Межпарламентской ассамблеи государств - участников содружества независимых государств (Санкт-Петербург, 15 июня 1998 года) URL: <http://www.terralegis.org/terra/act/c567.html>
77. Чугунов І. Я. Розвиток системи пенсійного забезпечення в Україні. *Наукові праці НДФІ*. 2008. № 4 (45). С. 3-9.
78. Шумило М.М. Правове регулювання пенсійного забезпечення державних службовців. монографія / М.М. Шумило. К. : Ніка-Центр, 2010. 272 с.
79. Щодо літніх працівників: Рекомендація МОП від 23.06.1980 р. № 162 URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_089

Тема 2

1. Безугла В. О. Соціальне страхування. навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 208 с.
2. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення України: навчальний посібник / М.Д. Бойко. 3-тє вид., доп. і перероб. К.: Атіка, 2006. 380 с.
3. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України: навчальний посібник 2-ге вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2008. 668 с.
4. Вихров Д. Г. Страховой стаж и его юридическое значение в праве социального обеспечения : дисс ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Москва, 2001. 158 с.
5. Горбатенко О. В. Правовідносини із загальнообов'язкового державного пенсійного страхування : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 Трудове право; право соціального забезпечення. О., 2011. 20 с.
6. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_062
7. Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий) від 06.11.1990 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_329
8. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015
9. Зайчук О. Правові засади діяльності Пенсійного фонду України. *Право України*. 2004. № 8. С. 49-52.
10. Колеснік-Омельченко Т. В. Докази при обчисленні спеціального стажу. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Сер. Право. 2006. Вип. 7. С. 81–87.
11. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
12. Кравчук Т.В. Пенсійне забезпечення у разі втрати годувальника у солідарній пенсійній системі України: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: 12.00.05. — Одеса, 2008. 20 с.
13. Мельниченко О. А. Проблеми та перспективи поліпшення пенсійного забезпечення населення України. *Актуальні проблеми державного управління*: зб. наук. пр. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. № 1 (39). 436 с.
14. Михайлова І. Ю. Окремі проблеми застосування пенсійного законодавства територіальними органами Пенсійного фонду України. *Актуальні проблеми юридичної науки* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Дев'ятнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 23 жовтня 2020 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. 553 с.
15. Михайлова І. Ю. Поняття та умови пільгового пенсійного забезпечення *Університетські наукові записки*. 2016. № 3. С.257-264
16. Михайлова І. Ю. Проблеми забезпечення соціальної справедливості в солідарній пенсійній

- системі України. *Журнал східноєвропейського права*. № 13. 2015. – С.109-114.
17. Михайлова І. Ю. Поняття та види спеціального стажу / *Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної наукової конференції «П'ятнадцять осінніх юридичних читань»* (м. Хмельницький, 21-22 жовтня 2016 року): у 2-х частинах. Частина перша. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. С.212-214
 18. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16.12.1966 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_042.
 19. Міщук Г. Структурне регулювання внесків на пенсійне забезпечення в умовах трансформації пенсійної системи України. *Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України: наук. журнал*. 2010. Т. : Екон. думка. Вип. 15. С. 88-91.
 20. Орловський О.Я. Правова природа пенсії. *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць*. Вип. 273: Правознавство. Чернівці: Рута, 2005. С. 63-66.
 21. Основи законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14.01.1998 р. № 16/98 *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 23 Ст. 121.
 22. Пенсійне забезпечення в Україні та Білорусі: історія становлення і перспективи розвитку : монографія / за ред. Михайла Шумила, Ірини Комоцької. Київ: Ніка-Центр, 2018. 516 с.
 23. Пенсійне забезпечення : підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін.; за ред. О. М. Ярошенка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2017. 308 с.
 24. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14. Ст. 112.
 25. Постовалова Т. А. Особенности координации законодательства по социальному обеспечению в Содружестве Независимых Государств. *Право. бу*. 2012. 3 С. 181–190.
 26. Право соціального забезпечення в Україні: учебник / под.общ.ред. Л.И. Лазор, С.Н. Прилипко, О.Н. Ярошенко. Луганск : ООО «Виртуальная реальность», 2010. 456 с.
 27. Право соціального забезпечення в Україні: підручник / за заг. ред. М. І. Іншина, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенка. Х. : Видавництво «ФІНН», 2009. 434 с.
 28. Правове регулювання пенсійного забезпечення за віком у солідарній пенсійній системі України: монограф. / І.Ю. Михайлова; наук. ред. Н.М. Хуторян. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2013. 188 с.
 29. Прийменко О. С. Пенсія в разі втрати годувальника як об'єкт правовідносин. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО»*. Випуск 22. 2014. С. 106-111.
 30. Прилипко С. До питання матеріального забезпечення пенсіонерів в умовах ринкової економіки. *Держава і право : Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Випуск 23. К. : Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2004. 672 с.
 31. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій: Закон України від 03.11.2017 р. № 2148-VIII *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 40-41. Ст. 5.
 32. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 48. Ст. 409
 33. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю: Закон України від 18.05.2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 33-34. Ст. 404
 34. Про жертви нацистських переслідувань: Закон України від 23.03.2000 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 24. Ст.182
 35. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 49-51. Ст. 356.
 36. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03. 2000 р. *Офіційний Вісник України*. 2000. № 13. Ст. 505.
 37. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 24. Ст. 243.

38. Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні : Закон України від 27.03.2014 р. № 1166-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 20-21. Ст.745.
39. Про затвердження плану заходів із запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування на 2017-2018 роки: Розпорядження КМУ від 11.10.2017 р. № 723-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 198
40. Про затвердження Порядку нарахування та сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за деякі категорії застрахованих осіб: Постанова КМУ від 02.03.2011 р. № 178. *Офіційний Вісник України*. 2011. № 16. Ст. 666
41. Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»: Постанова правління ПФУ від 30.01.2007 р. № 3-1. *Офіційний вісник України*. 2007. № 13. Стор. 46. Стаття 48.
42. Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»: Постанова правління Пенсійного фонду України від 25.11.2005 р. № 22-1. *Офіційний Вісник України*. 2005. № 52. Ст. 3383.
43. Про затвердження Порядку проведення перерахунку пенсій, призначених відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»: Постанова КМУ від 13.02.2008 р. № 45. *Офіційний вісник України*. 2008. № 12. Ст.19.
44. Про затвердження пропорцій розподілу єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: постанова КМУ від 26.11.2014 р. № 675 *Офіційний Вісник України*. 2014. № 97. Ст. 67.
45. Про затвердження списків виробництв, робіт, професій, посад і показників, зайнятість в яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах: Постанова КМУ від 24 червня 2016 р. № 461. *Офіційний Вісник України*. 2016. № 60. Ст. 15.
46. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України від 08.07.2011 р. № 3668-VI *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 12-13. Ст. 82.
47. Про мінімальні норми соціального забезпечення: Конвенція від 28.06.1952 р. № 102 URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_011
48. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. № 2694- XII *Відомості Верховної Ради України*. 1992. №49. Ст. 668.
49. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 29. Ст. 543
50. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 5.11.1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 3. Ст. 10.
51. Про передачу органам Пенсійного фонду України функції з призначенням і виплати пенсії деяким категоріям громадян : Постанова КМУ від 02.11.2006 р. № 1522 *Офіційний Вісник України*. 2006. № 44. Ст.126.
52. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 38. Ст. 348.
53. Про соціальний захист дітей війни: Закон України від 18.11.2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 4. Ст.94
54. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 01.04.1991 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 16. Ст. 200
55. Про упорядкування структури та умов грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб : Постанова КМУ від 07.11.2007 р. № 1294 *Офіційний вісник України*. 2007. № 86. Ст.12
56. Проблеми застосування трудового та пенсійного законодавства: монографія / Н.М. Хуторян, Я.В. Сімутіна, М.М. Шумило та ін. К.: Ніка-Центр, 2015. 316 с.
57. Скоробагатько А. В. Пенсійне законодавство: ефективність його норм. *Ефективність норм*

- права*. Зб. наук. праць. Матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17 лист. 2016 р.) / за заг. ред. Н. М. Пархоменко, М. М. Шумила, І. О. Ізарової. Київ: Ніка-Центр, 2016. С. 403-406.
58. Сташків Б. Судовий порядок встановлення фактів, що мають юридичне значення для пенсійного забезпечення. *Соціальний захист*. 1996. № 4. С. 57-64.
 59. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Загальна частина : навчальний посібник. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2016. 692 с.
 60. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Особлива частина: навчальний посібник. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2018. 1092 с.
 61. Ткаченко Л. Проблеми цільового використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування та можливості зниження страхових тарифів в Україні. *Україна: аспекти праці*. 2006. № 8. С. 21-26.
 62. Ткачук І.М. Облік і контроль в органах Пенсійного фонду України : теорія та практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.09 / І.М. Ткачук. Київ, 2008. 20 с.
 63. Хартия пожилых людей, принята постановлением № 11-15 Межпарламентской ассамблеи государств - участников содружества независимых государств (Санкт-Петербург, 15 июня 1998 года) URL: <http://www.terralegis.org/terra/act/c567.html>
 64. Шумило М.М. Правове регулювання пенсійного забезпечення державних службовців. монографія / М.М. Шумило. К. : Ніка-Центр, 2010. 272 с.
 65. Щодо літніх працівників: Рекомендація МОП від 23.06.1980 р. № 162 URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_089

Тема 3

1. Безугла В. О. Соціальне страхування. навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 208 с.
2. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення України: навчальний посібник / М.Д. Бойко. 3-тє вид., доп. і перероб. К.: Атіка, 2006. 380 с.
3. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України: навчальний посібник 2-ге вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2008. 668 с.
4. Бурка А. В. Накопичувальна система як індикатор ефективності пенсійного забезпечення в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». Випуск 3. Том 1 2016. С. 108-112.
5. Віденський Міжнародний план дій з проблем старіння від 06.08.1982 р. URL: <http://ua-info.biz/legal/basebi/ua-hmwqvt.htm>
6. Горбатенко О. В. Правовідносини із загальнообов'язкового державного пенсійного страхування : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 Трудове право; право соціального забезпечення. О., 2011. 20 с.
7. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_062
8. Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий) від 06.11.1990 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_329
9. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015
10. Зайчук О. Правові засади діяльності Пенсійного фонду України. *Право України*. 2004. № 8. С. 49-52.
11. Кобзева С. И. Источники права социального обеспечения России: монография М. : Проспект, 2009. 264 с.
12. Колеснік-Омельченко Т. В. Докази при обчисленні спеціального стажу. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Сер. Право. 2006. Вип. 7. С. 81-87.
13. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
14. Коробенко Н.П. Особливості реформування пенсійних правовідносин в умовах незалежності Української держави. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 1. С. 125-128.

15. Коробенко Н.П. Поняття пенсійних правовідносин у контексті сучасної пенсійної реформи. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 12. С. 170-173.
16. Кравчук Т.В. Пенсійне забезпечення у разі втрати годувальника у солідарній пенсійній системі України: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: 12.00.05. — Одеса, 2008. 20 с.
17. Мельниченко О. А. Проблеми та перспективи поліпшення пенсійного забезпечення населення України. *Актуальні проблеми державного управління*: зб. наук. пр. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. № 1 (39). 436 с.
18. Михайлова І. Ю. Окремі проблеми застосування пенсійного законодавства територіальними органами Пенсійного фонду України. *Актуальні проблеми юридичної науки* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Дев'ятнадцять осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 23 жовтня 2020 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. 553 с.
19. Михайлова І. Ю. Поняття та умови пільгового пенсійного забезпечення *Університетські наукові записки*. 2016. № 3. С.257-264
20. Михайлова І. Ю. Проблеми забезпечення соціальної справедливості в солідарній пенсійній системі України. *Журнал східноєвропейського права*. № 13. 2015. – С.109-114.
21. Михайлова І. Ю. Поняття та види спеціального стажу / *Актуальні проблеми юридичної науки*: збірник тез Міжнародної наукової конференції «П'ятнадцять осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 21-22 жовтня 2016 року): у 2-х частинах. Частина перша. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. С.212-214
22. Михайлова І. Ю. Розвиток пенсійного забезпечення в Україні в період становлення радянської влади : критичний аналіз. *Держава і право*. Збірник наукових праць. Серія Юридичні науки. Випуск 74 Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2016. С. 326–336.
23. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16.12.1966 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_042.
24. Міщук Г. Структурне регулювання внесків на пенсійне забезпечення в умовах трансформації пенсійної системи України. *Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України*: наук. журнал. 2010. Т. : Екон. думка. Вип. 15. С. 88-91.
25. Орловський О.Я. Правова природа пенсії. *Науковий вісник Чернівецького університету*: Збірник наукових праць. Вип. 273: Правознавство. Чернівці: Рута, 2005. С. 63-66.
26. Основи законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14.01.1998 р. № 16/98 *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 23 Ст. 121.
27. Осовий Г. В., Максимчук В. С Актуальні питання модернізації пенсійної системи України. *Актуальні питання удосконалення законодавства про працю та соціальне забезпечення* : тези доп. та наук. повідомл. учасників VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 29 верес. 2017 р.) / за ред. В. В. Жернакова. Харків : Право, 2017. С. 378-385.
28. Пенсійне забезпечення в Україні та Білорусі: історія становлення і перспективи розвитку : монографія / за ред. Михайла Шумила, Ірини Комоцької. Київ: Ніка-Центр, 2018. 516 с.
29. Пенсійне забезпечення : підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін.; за ред. О. М. Ярошенка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2017. 308 с.
30. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14. Ст. 112.
31. Постовалова Т. А. Особенности координации законодательства по социальному обеспечению в Содружестве Независимых Государств. *Право. бу*. 2012. 3 С. 181–190.
32. Право соціального забезпечення в Україні: учебник / под.общ.ред. Л.И. Лазор, С.Н. Прилипко, О.Н. Ярошенко. Луганск : ООО «Виртуальная реальность», 2010. 456 с.
33. Право соціального забезпечення в Україні: підручник / за заг. ред. М. І. Іншина, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенка. Х. : Видавництво «ФІНН», 2009. 434 с.
34. Правове регулювання пенсійного забезпечення за віком у солідарній пенсійній системі України: монограф. / І.Ю. Михайлова; наук. ред. Н.М. Хуторян. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2013. 188 с.

35. Прийменко О. С. Пенсія в разі втрати годувальника як об'єкт правовідносин. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО»*. Випуск 22. 2014. С. 106-111.
36. Прилипко С. До питання матеріального забезпечення пенсіонерів в умовах ринкової економіки. *Держава і право* : Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 23. К. : Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2004. 672 с.
37. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій: Закон України від 03.11.2017 р. № 2148-VIII *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 40-41. Ст. 5.
38. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 48. Ст. 409
39. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю: Закон України від 18.05.2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 33-34. Ст. 404
40. Про допомоги по інвалідності, по старості і у зв'язку з втратою годувальника: Конвенція 29.06.1967 р. № 128 URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_326
41. Про жертви нацистських переслідувань: Закон України від 23.03.2000 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 24. Ст.182
42. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 49-51. Ст. 356.
43. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 24. Ст. 243.
44. Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні : Закон України від 27.03.2014 р. № 1166-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 20-21. Ст.745.
45. Про затвердження плану заходів із запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування на 2017-2018 роки: Розпорядження КМУ від 11.10.2017 р. № 723-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 198
46. Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України : Постанова КМУ від 23.07.2014 р. № 280 *Офіційний Вісник України*. 2014. № 60. Ст. 38
47. Про затвердження Порядку нарахування та сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за деякі категорії застрахованих осіб: Постанова КМУ від 02.03.2011 р. № 178. *Офіційний Вісник України*. 2011. № 16. Ст. 666
48. Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» : Постанова правління ПФУ від 30.01.2007 р. № 3-1. *Офіційний вісник України*. 2007. № 13. Стор. 46. Стаття 48.
49. Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» : Постанова правління Пенсійного фонду України від 25.11.2005 р. № 22-1. *Офіційний Вісник України*. 2005. № 52. Ст. 3383.
50. Про затвердження Порядку проведення перерахунку пенсій, призначених відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» : Постанова КМУ від 13.02.2008 р. № 45. *Офіційний вісник України*. 2008. № 12. Ст.19.
51. Про затвердження пропорцій розподілу єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: постанова КМУ від 26.11.2014 р. № 675 *Офіційний Вісник України*. 2014. № 97. Ст. 67.
52. Про затвердження списків виробництв, робіт, професій, посад і показників, зайнятість в яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах: Постанова КМУ від 24 червня 2016 р. № 461. *Офіційний Вісник України*. 2016. № 60. Ст. 15.
53. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України від 08.07.2011 р. № 3668-VI *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 12-13. Ст. 82.

54. Про індексацію грошових доходів населення : Закон України від 03.07.1991 р. № 1282-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 42. Ст. 551.
55. Про мінімальні норми соціального забезпечення: Конвенція від 28.06.1952 р. № 102 URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_011
56. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 47-48. Ст. 372.
57. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16.12.1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 4. Ст. 18.
58. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. № 2694- XII *Відомості Верховної Ради України*. 1992. №49. Ст. 668.
59. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 29. Ст. 543
60. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 5.11.1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 3. Ст. 10.
61. Про передачу органам Пенсійного фонду України функції з призначенням і виплати пенсії деяким категоріям громадян : Постанова КМУ від 02.11.2006 р. № 1522 *Офіційний Вісник України*. 2006. № 44. Ст.126.
62. Про підвищення престижності шахтарської праці: Закон України від 2.09.2008 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 42-43. Ст.293
63. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 38. Ст. 348.
64. Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні: Закон України від 17.04.1991 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. №15. Ст.88
65. Про соціальний захист дітей війни: Закон України від 18.11.2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 4. Ст.94
66. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993. р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 45 Ст. 298
67. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 01.04.1991 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 16. Ст. 200
68. Про упорядкування структури та умов грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб : Постанова КМУ від 07.11.2007 р. № 1294 *Офіційний вісник України*. 2007. № 86. Ст.12
69. Проблеми застосування трудового та пенсійного законодавства: монографія / Н.М. Хуторян, Я.В. Сімугіна, М.М. Шумило та ін. К.: Ніка-Центр, 2015. 316 с.
70. Сирота І. М. Право соціального забезпечення в Україні : підручник для студ. ВНЗ, що навч. за фахом «Правознавство» / Іван Михайлович Сирота; Одеська національна юридична академія. Вид. 7-е, перероб. і доп. Х.: Одиссей, 2007. 408 с.
71. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : Підручник. 2-е вид. Київ : Правова єдність, 2010. 525 с.
72. Скоробагатько А. В. Пенсійне законодавство:ефективність його норм. *Ефективність норм права*. Зб. наук. праць. Матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17 лист. 2016 р.) / за заг.ред. Н. М. Пархоменко, М. М. Шумила, І. О. Ізарової . Київ: Ніка-Центр, 2016. С. 403-406.
73. Слугина Н. П. Некоторые проблемы пенсионного обеспечения членов семей застрахованных лиц, состоявших в трудовых отношениях. *Вестник Волжского университета имени В. Н. Татищева*. 2015. № 2. С. 1–7.
74. Сташків Б. Судовий порядок встановлення фактів, що мають юридичне значення для пенсійного забезпечення. *Соціальний захист*. 1996. № 4. С. 57-64.
75. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Загальна частина : навчальний посібник. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2016. 692 с.
76. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Особлива частина: навчальний посібник. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2018. 1092 с.

77. Ткаченко Л. Проблеми цільового використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування та можливості зниження страхових тарифів в Україні. *Україна: аспекти праці*. 2006. № 8. С. 21-26.
78. Ткачук І.М. Облік і контроль в органах Пенсійного фонду України : теорія та практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.09 / І.М. Ткачук. Київ, 2008. 20 с.
79. Хартия пожилых людей, принята постановлением № 11-15 Межпарламентской ассамблеи государств - участников содружества независимых государств (Санкт-Петербург, 15 июня 1998 года) URL: <http://www.terralegis.org/terra/act/c567.html>
80. Чугунов І. Я. Розвиток системи пенсійного забезпечення в Україні. *Наукові праці НДФІ*. 2008. № 4 (45). С. 3-9.
81. Шумило М.М. Правове регулювання пенсійного забезпечення державних службовців. монографія / М.М. Шумило. К. : Ніка-Центр, 2010. 272 с.
82. Щодо літніх працівників: Рекомендація МОП від 23.06.1980 р. № 162 URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_089

Тема 4

1. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення України: навчальний посібник / М.Д. Бойко. 3-тє вид., доп. і перероб. К.: Атіка, 2006. 380 с.
2. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України: навчальний посібник 2-ге вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2008. 668 с.
3. Бурка А. В. Накопичувальна система як індикатор ефективності пенсійного забезпечення в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». Випуск 3. Том 1 2016. С. 108-112.
4. Віденський Міжнародний план дій з проблем старіння від 06.08.1982 р. URL: <http://ua-info.biz/legal/basebi/ua-hmwqvt.htm>
5. Горбатенко О. В. Правовідносини із загальнообов'язкового державного пенсійного страхування : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 Трудове право; право соціального забезпечення. О., 2011. 20 с.
6. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_062
7. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015
8. Зайчук О. Правові засади діяльності Пенсійного фонду України. *Право України*. 2004. № 8. С. 49-52.
9. Кобзева С. И. Источники права социального обеспечения России: монография М. : Проспект, 2009. 264 с.
10. Колеснік-Омельченко Т. В. Докази при обчисленні спеціального стажу. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Сер. Право. 2006. Вип. 7. С. 81–87.
11. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
12. Коробенко Н.П. Особливості реформування пенсійних правовідносин в умовах незалежності Української держави. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 1. С. 125-128.
13. Коробенко Н.П. Поняття пенсійних правовідносин у контексті сучасної пенсійної реформи. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 12. С. 170-173.
14. Кравчук Т.В. Пенсійне забезпечення у разі втрати годувальника у солідарній пенсійній системі України: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: 12.00.05. — Одеса, 2008. 20 с.
15. Мельниченко О. А. Проблеми та перспективи поліпшення пенсійного забезпечення населення України. *Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр.* Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. № 1 (39). 436 с.
16. Михайлова І. Ю. Окремі проблеми застосування пенсійного законодавства територіальними органами Пенсійного фонду України. *Актуальні проблеми юридичної науки : збірник тез*

- Міжнародної науково-практичної конференції «Дев'ятнадцять осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 23 жовтня 2020 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. 553 с.
17. Михайлова І. Ю. Поняття та умови пільгового пенсійного забезпечення *Університетські наукові записки*. 2016. № 3. С.257-264
 18. Михайлова І. Ю. Проблеми забезпечення соціальної справедливості в солідарній пенсійній системі України. *Журнал східноєвропейського права*. № 13. 2015. – С.109-114.
 19. Михайлова І. Ю. Поняття та види спеціального стажу / *Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної наукової конференції «П'ятнадцять осінні юридичні читання»* (м. Хмельницький, 21-22 жовтня 2016 року): у 2-х частинах. Частина перша. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. С.212-214
 20. Михайлова І. Ю. Розвиток пенсійного забезпечення в Україні в період становлення радянської влади : критичний аналіз. *Держава і право*. Збірник наукових праць. Серія Юридичні науки. Випуск 74 Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2016. С. 326–336.
 21. Міщук Г. Структурне регулювання внесків на пенсійне забезпечення в умовах трансформації пенсійної системи України. *Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України: наук. журнал*. 2010. Т. : Екон. думка. Вип. 15. С. 88-91.
 22. Орловський О.Я. Правова природа пенсії. *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць*. Вип. 273: Правознавство. Чернівці: Рута, 2005. С. 63-66.
 23. Осовий Г. В., Максимчук В. С Актуальні питання модернізації пенсійної системи України. *Актуальні питання удосконалення законодавства про працю та соціальне забезпечення : тези доп. та наук. повідомл. учасників VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 29 верес. 2017 р.) / за ред. В. В. Жернакова*. Харків : Право, 2017. С. 378-385.
 24. Пенсійне забезпечення в Україні та Білорусі: історія становлення і перспективи розвитку : монографія / за ред. Михайла Шумила, Ірини Комоцької. Київ: Ніка-Центр, 2018. 516 с.
 25. Пенсійне забезпечення : підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / О. М. Ярошенко, С. М. Прилипка, А. М. Слюсар та ін.; за ред. О. М. Ярошенка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2017. 308 с.
 26. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14. Ст. 112.
 27. Постовалова Т. А. Особенности координации законодательства по социальному обеспечению в Содружестве Независимых Государств. *Право. бу*. 2012. 3 С. 181–190.
 28. Право соціального забезпечення в Україні: учебник / под.общ.ред. Л.И. Лазор, С.Н. Прилипка, О.Н. Ярошенко. Луганск : ООО «Виртуальная реальность», 2010. 456 с.
 29. Право соціального забезпечення в Україні: підручник / за заг. ред. М. І. Іншина, С. М. Прилипка, О. М. Ярошенка. Х. : Видавництво «ФІНН», 2009. 434 с.
 30. Правове регулювання пенсійного забезпечення за віком у солідарній пенсійній системі України: монограф. / І.Ю. Михайлова; наук. ред. Н.М. Хуторян. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2013. 188 с.
 31. Прилипка С. До питання матеріального забезпечення пенсіонерів в умовах ринкової економіки. *Держава і право : Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Випуск 23. К. : Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2004. 672 с.
 32. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 48. Ст. 409
 33. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю: Закон України від 18.05.2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 33-34. Ст. 404
 34. Про допомоги по інвалідності, по старості і у зв'язку з втратою годувальника: Конвенція 29.06.1967 р. № 128 URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_326
 35. Про жертви нацистських переслідувань: Закон України від 23.03.2000 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 24. Ст.182
 36. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 49-51. Ст. 356.

37. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03. 2000 р. *Офіційний Вісник України*. 2000. № 13. Ст. 505.
38. Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні : Закон України від 27.03.2014 р. № 1166-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 20-21. Ст.745.
39. Про затвердження плану заходів із запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування на 2017-2018 роки: Розпорядження КМУ від 11.10.2017 р. № 723-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 198
40. Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» : Постанова правління ПФУ від 30.01.2007 р. № 3-1. *Офіційний вісник України*. 2007. № 13. Стор. 46. Стаття 48.
41. Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» : Постанова правління Пенсійного фонду України від 25.11.2005 р. № 22-1. *Офіційний Вісник України*. 2005. № 52. Ст. 3383.
42. Про затвердження Порядку проведення перерахунку пенсій, призначених відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» : Постанова КМУ від 13.02.2008 р. № 45. *Офіційний вісник України*. 2008. № 12. Ст.19.
43. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України від 08.07.2011 р. № 3668-VI *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 12-13. Ст. 82.
44. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 47-48. Ст. 372.
45. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. № 2694- XII *Відомості Верховної Ради України*. 1992. №49. Ст. 668.
46. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 5.11.1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 3. Ст. 10.
47. Про передачу органам Пенсійного фонду України функції з призначенням і виплати пенсії деяким категоріям громадян : Постанова КМУ від 02.11.2006 р. № 1522 *Офіційний Вісник України*. 2006. № 44. Ст.126.
48. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 38. Ст. 348.
49. Про упорядкування структури та умов грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб : Постанова КМУ від 07.11.2007 р. № 1294 *Офіційний вісник України*. 2007. № 86. Ст.12
50. Проблеми застосування трудового та пенсійного законодавства: монографія / Н.М. Хуторян, Я.В. Сімугіна, М.М. Шумило та ін. К.: Ніка-Центр, 2015. 316 с.
51. Скоробагатько А. В. Пенсійне законодавство:ефективність його норм. *Ефективність норм права*. Зб. наук. праць. Матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17 лист. 2016 р.) / за заг.ред. Н. М. Пархоменко, М. М. Шумила, І. О. Ізарової . Київ: Ніка-Центр, 2016. С. 403-406.
52. Сташків Б. Судовий порядок встановлення фактів, що мають юридичне значення для пенсійного забезпечення. *Соціальний захист*. 1996. № 4. С. 57-64.
53. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Загальна частина : навчальний посібник. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2016. 692 с.
54. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Особлива частина: навчальний посібник. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2018. 1092 с.
55. Ткаченко Л. Проблеми цільового використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування та можливості зниження страхових тарифів в Україні. *Україна: аспекти праці*. 2006. № 8. С. 21-26.

56. Ткачук І.М. Облік і контроль в органах Пенсійного фонду України : теорія та практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.09 / І.М. Ткачук. Київ, 2008. 20 с.
57. Хартия пожилых людей, принята постановлением № 11-15 Межпарламентской ассамблеи государств - участников содружества независимых государств (Санкт-Петербург, 15 июня 1998 года) URL: <http://www.terralegis.org/terra/act/c567.html>
58. Шумило М.М. Правове регулювання пенсійного забезпечення державних службовців. монографія / М.М. Шумило. К. : Ніка-Центр, 2010. 272 с.
59. Щодо літніх працівників: Рекомендація МОП від 23.06.1980 р. № 162 URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_089

Тема 5

1. Основи законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14.01.1998 р. № 16/98 *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 23 Ст. 121.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій: Закон України від 03.11.2017 р. № 2148-VIII *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 40-41. Ст. 5.
3. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю: Закон України від 18.05.2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 33-34. Ст. 404
4. Про допомоги по інвалідності, по старості і у зв'язку з втратою годувальника: Конвенція 29.06.1967 р. № 128 URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_326
5. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 49-51. Ст. 356.
6. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03. 2000 р. *Офіційний Вісник України*. 2000. № 13. Ст. 505.
7. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 48. Ст. 409
8. Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні : Закон України від 27.03.2014 р. № 1166-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 20-21. Ст.745.
9. Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» : Постанова правління ПФУ від 30.01.2007 р. № 3-1. *Офіційний вісник України*. 2007. № 13. Стор. 46. Стаття 48.
10. Про затвердження Порядку проведення перерахунку пенсій, призначених відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» : Постанова КМУ від 13.02.2008 р. № 45. *Офіційний вісник України*. 2008. № 12. Ст.19.
11. Про передачу органам Пенсійного фонду України функції з призначенням і виплати пенсії деяким категоріям громадян : Постанова КМУ від 02.11.2006 р. № 1522 *Офіційний Вісник України*. 2006. № 44. Ст.126.
12. Про упорядкування структури та умов грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб : Постанова КМУ від 07.11.2007 р. № 1294 *Офіційний вісник України*. 2007. № 86. Ст.12
13. Пенсійне забезпечення : підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін.; за ред. О. М. Ярошенка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2017. 308 с.
14. Пенсійне забезпечення в Україні та Білорусі: історія становлення і перспективи розвитку : монографія / за ред. Михайла Шумила, Ірини Комоцької. Київ: Ніка-Центр, 2018. 516 с.
15. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Загальна частина : навчальний посібник. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2016. 692 с.
16. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Особлива частина: навчальний посібник. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2018. 1092 с.

17. Про затвердження плану заходів із запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування на 2017-2018 роки: Розпорядження КМУ від 11.10.2017 р. № 723-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 198
18. Про затвердження Порядку нарахування та сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за деякі категорії застрахованих осіб: Постанова КМУ від 02.03.2011 р. № 178. *Офіційний Вісник України*. 2011. № 16. Ст. 666
19. Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»: Постанова правління Пенсійного фонду України від 25.11.2005 р. № 22-1. *Офіційний Вісник України*. 2005. № 52. Ст. 3383.
20. Про затвердження пропорцій розподілу єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: постанова КМУ від 26.11.2014 р. № 675 *Офіційний Вісник України*. 2014. № 97. Ст. 67.
21. Про затвердження списків виробництв, робіт, професій, посад і показників, зайнятість в яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах: Постанова КМУ від 24 червня 2016 р. № 461. *Офіційний Вісник України*. 2016. № 60. Ст. 15.
22. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України від 08.07.2011 р. № 3668-VI *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 12-13. Ст. 82.
23. Про мінімальні норми соціального забезпечення: Конвенція від 28.06.1952 р. № 102 URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_011
24. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16.12.1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 4. Ст. 18.
25. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 29. Ст. 543
26. Про підвищення престижності шахтарської праці: Закон України від 2.09.2008 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 42-43. Ст.293
27. Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні: Закон України від 17.04.1991 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. №15. Ст.88
28. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 45 Ст. 298
29. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 01.04.1991 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 16. Ст. 200
30. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення України: навчальний посібник / М.Д. Бойко. 3-тє вид., доп. і перероб. К.: Атіка, 2006. 380 с.
31. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України: навчальний посібник 2-ге вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2008. 668 с.
32. Кобзева С. И. Источники права социального обеспечения России: монография М. : Проспект, 2009. 264 с.
33. Право социального обеспечения в Украине: учебник / под.общ.ред. Л.И. Лазор, С.Н. Прилипко, О.Н. Ярошенко. Луганск : ООО «Виртуальная реальность», 2010. 456 с.
34. Право соціального забезпечення в Україні: підручник / за заг. ред. М. І. Іншина, С. М. Прилипка, О. М. Ярошенка. Х. : Видавництво «ФІНН», 2009. 434 с.
35. Правове регулювання пенсійного забезпечення за віком у солідарній пенсійній системі України: монограф. / І.Ю. Михайлова; наук. ред. Н.М. Хуторян. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2013. 188 с.
36. Проблеми застосування трудового та пенсійного законодавства: монографія / Н.М. Хуторян, Я.В. Сімутіна, М.М. Шумило та ін. К.: Ніка-Центр, 2015. 316 с.
37. Шумило М.М. Правове регулювання пенсійного забезпечення державних службовців. монографія / М.М. Шумило. К. : Ніка-Центр, 2010. 272 с.
38. Михайлова І. Ю. Поняття та умови пільгового пенсійного забезпечення *Університетські наукові записки*. 2016. № 3. С.257-264

39. Михайлова І. Ю. Проблеми забезпечення соціальної справедливості в солідарній пенсійній системі України. *Журнал східноєвропейського права*. № 13. 2015. – С.109-114.
40. Осовий Г. В., Максимчук В. С Актуальні питання модернізації пенсійної системи України. *Актуальні питання удосконалення законодавства про працю та соціальне забезпечення* : тези доп. та наук. повідомл. учасників VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 29 верес. 2017 р.) / за ред. В. В. Жернакова. Харків : Право, 2017. С. 378-385.
41. Скоробагатько А. В. Пенсійне законодавство: ефективність його норм. *Ефективність норм права*. Зб. наук. праць. Матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17 лист. 2016 р.) / за заг.ред. Н. М. Пархоменко, М. М. Шумила, І. О. Ізарової . Київ: Ніка-Центр, 2016. С. 403-406.
42. Михайлова І. Ю. Окремі проблеми застосування пенсійного законодавства територіальними органами Пенсійного фонду України. *Актуальні проблеми юридичної науки* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Дев'ятнадцять осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 23 жовтня 2020 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. 553 с.
43. Михайлова І. Ю. Розвиток пенсійного забезпечення в Україні в період становлення радянської влади : критичний аналіз. *Держава і право*. Збірник наукових праць. Серія Юридичні науки. Випуск 74 Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2016. С. 326–336.
44. Постовалова Т. А. Особенности координации законодательства по социальному обеспечению в Содружестве Независимых Государств. *Право. бу*. 2012. 3 С. 181–190.
45. Прийменко О. С. Пенсія в разі втрати годувальника як об'єкт правовідносин. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО»*. Випуск 22. 2014. С. 106-111.
46. Чугунов І. Я. Розвиток системи пенсійного забезпечення в Україні. *Наукові праці НДФІ*. 2008. № 4 (45). С. 3-9.
47. Хартия пожилых людей, принята постановлением № 11-15 Межпарламентской ассамблеи государств - участников содружества независимых государств (Санкт-Петербург, 15 июня 1998 года) URL: <http://www.terralegis.org/terra/act/c567.html>
48. Про жертви нацистських переслідувань: Закон України від 23.03.2000 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 24. Ст.182
49. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 47-48. Ст. 372.
50. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015
51. Щодо літніх працівників: Рекомендація МОП від 23.06.1980 р. № 162 URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_089
52. Віденський Міжнародний план дій з проблем старіння від 06.08.1982 р. URL: <http://ua-info.biz/legal/basebi/ua-hmwqvt.htm>
53. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 5.11.1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 3. Ст. 10.
54. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. № 2694- XII *Відомості Верховної Ради України*. 1992. №49. Ст. 668.
55. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_062
56. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
57. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 38. Ст. 348.
58. Про соціальний захист дітей війни: Закон України від 18.11.2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 4. Ст.94
59. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14. Ст. 112.

60. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 24. Ст. 243.
61. Міщук Г. Структурне регулювання внесків на пенсійне забезпечення в умовах трансформації пенсійної системи України. *Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України*: наук. журнал. 2010. Т. : Екон. думка. Вип. 15. С. 88-91.
62. Орловський О.Я. Правова природа пенсії. *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць*. Вип. 273: Правознавство. Чернівці: Рута, 2005. С. 63-66.
63. Сташків Б. Судовий порядок встановлення фактів, що мають юридичне значення для пенсійного забезпечення. *Соціальний захист*. 1996. № 4. С. 57-64.
64. Ткаченко Л. Проблеми цільового використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування та можливості зниження страхових тарифів в Україні. *Україна: аспекти праці*. 2006. № 8. С. 21-26.
65. Прилипко С. До питання матеріального забезпечення пенсіонерів в умовах ринкової економіки. *Держава і право* : Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 23. К. : Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2004. 672 с.
66. Горбатенко О.В. Правовідносини із загальнообов'язкового державного пенсійного страхування : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 Трудове право; право соціального забезпечення. О., 2011. 20 с.
67. Зайчук О. Правові засади діяльності Пенсійного фонду України. *Право України*. 2004. № 8. С. 49-52.
68. Колеснік-Омельченко Т.В. Докази при обчисленні спеціального стажу. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Сер. Право. 2006. Вип. 7. С. 81-87.
69. Коробенко Н.П. Особливості реформування пенсійних правовідносин в умовах незалежності Української держави. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 1. С. 125-128.
70. Коробенко Н.П. Поняття пенсійних правовідносин у контексті сучасної пенсійної реформи. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 12. С. 170-173.
71. Кравчук Т.В. Пенсійне забезпечення у разі втрати годувальника у солідарній пенсійній системі України: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: 12.00.05. — Одеса, 2008. 20 с.
72. Мельниченко О.А. Проблеми та перспективи поліпшення пенсійного забезпечення населення України. *Актуальні проблеми державного управління*: зб. наук. пр. X. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. № 1 (39). 436 с.

Тема 6

1. Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий) від 06.11.1990 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_329
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16.12.1966 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_042.
3. Основи законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14.01.1998 р. № 16/98 *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 23 Ст. 121.
4. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю: Закон України від 18.05.2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 33-34. Ст. 404
5. Про допомоги по інвалідності, по старості і у зв'язку з втратою годувальника: Конвенція 29.06.1967 р. № 128 URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_326
6. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 49-51. Ст. 356.
7. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03. 2000 р. *Офіційний Вісник України*. 2000. № 13. Ст. 505.
8. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 48. Ст. 409

9. Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні : Закон України від 27.03.2014 р. № 1166-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 20-21. Ст.745.
10. Про індексацію грошових доходів населення : Закон України від 03.07.1991 р. № 1282-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 42. Ст. 551.
11. Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України : Постанова КМУ від 23.07.2014 р. № 280 *Офіційний Вісник України*. 2014. № 60. Ст. 38
12. Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» : Постанова правління ПФУ від 30.01.2007 р. № 3-1. *Офіційний вісник України*. 2007. № 13. Стор. 46. Стаття 48.
13. Про затвердження Порядку проведення перерахунку пенсій, призначених відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» : Постанова КМУ від 13.02.2008 р. № 45. *Офіційний вісник України*. 2008. № 12. Ст.19.
14. Про передачу органам Пенсійного фонду України функції з призначенням і виплати пенсії деяким категоріям громадян : Постанова КМУ від 02.11.2006 р. № 1522 *Офіційний Вісник України*. 2006. № 44. Ст.126.
15. Про упорядкування структури та умов грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб : Постанова КМУ від 07.11.2007 р. № 1294 *Офіційний вісник України*. 2007. № 86. Ст.12
16. Пенсійне забезпечення : підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / О. М. Ярошенко, С. М. Прилипко, А. М. Слюсар та ін.; за ред. О. М. Ярошенка. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2017. 308 с.
17. Пенсійне забезпечення в Україні та Білорусі: історія становлення і перспективи розвитку : монографія / за ред. Михайла Шумила, Ірини Комоцької. Київ: Ніка-Центр, 2018. 516 с.
18. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Загальна частина : навчальний посібник. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2016. 692 с.
19. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Особлива частина: навчальний посібник. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2018. 1092 с.
20. Бурка А. В. Накопичувальна система як індикатор ефективності пенсійного забезпечення в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». Випуск 3. Том 1 2016. С. 108-112.
21. Про затвердження плану заходів із запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування на 2017-2018 роки: Розпорядження КМУ від 11.10.2017 р. № 723-р. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 198
22. Про затвердження Порядку нарахування та сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за деякі категорії застрахованих осіб: Постанова КМУ від 02.03.2011 р. № 178. *Офіційний Вісник України*. 2011. № 16. Ст. 666
23. Про затвердження Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» : Постанова правління Пенсійного фонду України від 25.11.2005 р. № 22-1. *Офіційний Вісник України*. 2005. № 52. Ст. 3383.
24. Про затвердження пропорцій розподілу єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: постанова КМУ від 26.11.2014 р. № 675 *Офіційний Вісник України*. 2014. № 97. Ст. 67.
25. Про затвердження списків виробництв, робіт, професій, посад і показників, зайнятість в яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах: Постанова КМУ від 24 червня 2016 р. № 461. *Офіційний Вісник України*. 2016. № 60. Ст. 15.
26. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України від 08.07.2011 р. № 3668-VI *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 12-13. Ст. 82.
27. Про мінімальні норми соціального забезпечення: Конвенція від 28.06.1952 р. № 102 URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_011

28. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16.12.1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 4. Ст. 18.
29. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 29. Ст. 543
30. Про підвищення престижності шахтарської праці: Закон України від 2.09.2008 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 42-43. Ст.293
31. Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні: Закон України від 17.04.1991 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. №15. Ст.88
32. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993. р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 45 Ст. 298
33. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 01.04.1991 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 16. Ст. 200
34. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення України: навчальний посібник / М.Д. Бойко. 3-тє вид., доп. і перероб. К.: Атіка, 2006. 380 с.
35. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України: навчальний посібник 2-ге вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2008. 668 с.
36. Кобзева С. И. Источники права социального обеспечения России: монография М. : Проспект, 2009. 264 с.
37. Право социального обеспечения в Украине: учебник / под.общ.ред. Л.И. Лазор, С.Н. Прилипко, О.Н. Ярошенко. Луганск : ООО «Виртуальная реальность», 2010. 456 с.
38. Право соціального забезпечення в Україні: підручник / за заг. ред. М. І. Іншина, С. М. Прилипка, О. М. Ярошенка. Х. : Видавництво «ФІНН», 2009. 434 с.
39. Правове регулювання пенсійного забезпечення за віком у солідарній пенсійній системі України: монограф. / І.Ю. Михайлова; наук. ред. Н.М. Хуторян. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2013. 188 с.
40. Проблеми застосування трудового та пенсійного законодавства: монографія / Н.М. Хуторян, Я.В. Сімутіна, М.М. Шумило та ін. К.: Ніка-Центр, 2015. 316 с.
41. Шумило М.М. Правове регулювання пенсійного забезпечення державних службовців. монографія / М.М. Шумило. К. : Ніка-Центр, 2010. 272 с.
42. Михайлова І. Ю. Поняття та умови пільгового пенсійного забезпечення *Університетські наукові записки*. 2016. № 3. С.257-264
43. Михайлова І. Ю. Проблеми забезпечення соціальної справедливості в солідарній пенсійній системі України. *Журнал східноєвропейського права*. № 13. 2015. – С.109-114.
44. Осовий Г. В., Максимчук В. С Актуальні питання модернізації пенсійної системи України. *Актуальні питання удосконалення законодавства про працю та соціальне забезпечення : тези доп. та наук. повідомл. учасників VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 29 верес. 2017 р.) / за ред. В. В. Жернакова. Харків : Право, 2017. С. 378-385.*
45. Скоробагатько А. В. Пенсійне законодавство: ефективність його норм. *Ефективність норм права*. Зб. наук. праць. Матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17 лист. 2016 р.) / за заг.ред. Н. М. Пархоменко, М. М. Шумила, І. О. Ізарової . Київ: Ніка-Центр, 2016. С. 403-406.
46. Михайлова І. Ю. Окремі проблеми застосування пенсійного законодавства територіальними органами Пенсійного фонду України. *Актуальні проблеми юридичної науки : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Дев'ятнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 23 жовтня 2020 року)*. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. 553 с.
47. Михайлова І. Ю. Розвиток пенсійного забезпечення в Україні в період становлення радянської влади : критичний аналіз. *Держава і право*. Збірник наукових праць. Серія Юридичні науки. Випуск 74 Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2016. С. 326–336.
48. Постовалова Т. А. Особенности координации законодательства по социальному обеспечению в Содружестве Независимых Государств. *Право. бу*. 2012. 3 С. 181–190.

49. Прийменко О. С. Пенсія в разі втрати годувальника як об'єкт правовідносин. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО»*. Випуск 22. 2014. С. 106-111.
50. Чугунов І. Я. Розвиток системи пенсійного забезпечення в Україні. *Наукові праці НДФІ*. 2008. № 4 (45). С. 3-9.
51. Хартия пожилых людей, принята постановлением № 11-15 Межпарламентской ассамблеи государств - участников содружества независимых государств (Санкт-Петербург, 15 июня 1998 года) URL: <http://www.terralegis.org/terra/act/c567.html>
52. Про жертви нацистських переслідувань: Закон України від 23.03.2000 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 24. Ст.182
53. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 47-48. Ст. 372.
54. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015
55. Щодо літніх працівників: Рекомендація МОП від 23.06.1980 р. № 162 URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_089
56. Віденський Міжнародний план дій з проблем старіння від 06.08.1982 р. URL: <http://ua-info.biz/legal/basebi/ua-hmwqvt.htm>
57. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 5.11.1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 3. Ст. 10.
58. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. № 2694- XII *Відомості Верховної Ради України*. 1992. №49. Ст. 668.
59. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_062
60. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
61. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 38. Ст. 348.
62. Про соціальний захист дітей війни: Закон України від 18.11.2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 4. Ст.94
63. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14. Ст. 112.
64. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 24. Ст. 243.
65. Михайлова І. Ю. Поняття та види спеціального стажу / *Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної наукової конференції «П'ятнадцять осінніх юридичних читань»* (м. Хмельницький, 21-22 жовтня 2016 року): у 2-х частинах. Частина перша. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. С.212-214
66. Міщук Г. Структурне регулювання внесків на пенсійне забезпечення в умовах трансформації пенсійної системи України. *Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України: наук. журнал*. 2010. Т. : Екон. думка. Вип. 15. С. 88-91.
67. Орловський О.Я. Правова природа пенсії. *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць*. Вип. 273: Правознавство. Чернівці: Рута, 2005. С. 63-66.
68. Шашків Б. Судовий порядок встановлення фактів, що мають юридичне значення для пенсійного забезпечення. *Соціальний захист*. 1996. № 4. С. 57-64.
69. Ткаченко Л. Проблеми цільового використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування та можливості зниження страхових тарифів в Україні. *Україна: аспекти праці*. 2006. № 8. С. 21-26.
70. Ткачук І.М. Облік і контроль в органах Пенсійного фонду України : теорія та практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.09 / І.М. Ткачук. Київ, 2008. 20 с.
71. Прилипко С. До питання матеріального забезпечення пенсіонерів в умовах ринкової економіки. *Держава і право* : Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 23. К. : Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2004. 672 с.

72. Горбатенко О. В. Правовідносини із загальнообов'язкового державного пенсійного страхування : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.05 Трудове право; право соціального забезпечення. О., 2011. 20 с.
73. Зайчук О. Правові засади діяльності Пенсійного фонду України. *Право України*. 2004. № 8. С. 49-52.
74. Колеснік-Омельченко Т. В. Докази при обчисленні спеціального стажу. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Сер. Право. 2006. Вип. 7. С. 81–87.
75. Коробенко Н.П. Особливості реформування пенсійних правовідносин в умовах незалежності Української держави. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 1. С. 125-128.
76. Коробенко Н.П. Поняття пенсійних правовідносин у контексті сучасної пенсійної реформи. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 12. С. 170-173.
77. Кравчук Т.В. Пенсійне забезпечення у разі втрати годувальника у солідарній пенсійній системі України: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: 12.00.05. — Одеса, 2008. 20 с.
78. Мельниченко О. А. Проблеми та перспективи поліпшення пенсійного забезпечення населення України. *Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. X. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. № 1 (39). 436 с.*
79. Кондрат І. Ю., Юринець М. Б. Особливості функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2009. Вип.19.3 С. 294-300.
80. Еш С. М. Фінансовий ринок: Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2009. 528 с.
81. Соколовська Г. І. Передумови виникнення недержавних пенсійних фондів: теоретичний аспект. *Світ фінансів*. 2016. Вип. 3. С. 42-50.
82. Фисун І. В. Фактори розвитку недержавного пенсійного страхування в Україні : математичне обґрунтування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Економічні науки». 2017. Вип. 24(2). С. 109-113.

4. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. www.rada.gov.ua/ — Верховна Рада України.
2. www.president.gov.ua/ — Президент України.
3. www.kmu.gov.ua/ — Кабінет Міністрів України.
4. www.minjust.gov.ua/ — Міністерство юстиції України.
5. www.mon.gov.ua/ua/ — Міністерство освіти і науки України
6. www.nbuv.gov.ua/ — Національна наукова бібліотека України ім. В.І. Вернадського.
7. www.lawlibrary.ru/ — Наукова юридична бібліотека.